

Bijlage 1

Checklist Broddelkenmerken (CBK)

Doel

Als een cliënt met klachten van mogelijk broddelen bij de therapeut komt, is het raadzaam om de *Checklist Broddelkenmerken (CBK)* in te vullen. Het invullen van deze checklist kost ongeveer zeven minuten en gebeurt aan de hand van diverse spreesituaties.

Afname

Om een indruk te krijgen van mogelijk broddelen bij een cliënt zal de therapeut een video- of audio-opname moeten maken van ten minste 5 minuten spontaan vertellen, dialoog en lezen van de cliënt. Vervolgens kan de therapeut de CBK invullen. Voor elk item wordt een frequentiescore gegeven. De ernstscores van 'nooit' tot 'altijd' moeten als volgt geïnterpreteerd worden:

Interpretatie frequentiescore <i>Checklist Broddelkenmerken</i>	
0 nooit	Het komt in het spreken van de broddelende persoon niet voor.
1 bijna nooit	Het komt in bijna geen van de gesproken zinnen voor en is slechts enkele malen geobserveerd.
2 soms	Het komt of in een op de twintig zinnen voor, of niet binnen elke taalcomplexiteit.
3 vaak	Het komt in een op de tien zinnen voor of binnen elke taalcomplexiteit.
4 bijna altijd	Het komt in een op de vijf zinnen binnen elke taalcomplexiteit voor.
5 altijd	Het komt in vrijwel elke zin en binnen elke taalcomplexiteit voor.

Als de therapeut twijfelt bij het invullen, is het raadzaam om de hoogste score te noteren. Als namelijk door het invullen van een te hoge score onterecht wordt verondersteld dat een cliënt broddelt, komt dit bij het uitvoerig onderzoek zeker naar voren. Wordt er gekozen voor de laagste score dan wordt eventueel broddelen mogelijk gemist.

Checklist Broddelkenmerken (CBK)							
Origineel: David A. Daly, 2006; revisie: Van Zaalen et al., 2009d)							
INSTRUCTIE voor de logopedist:		5	4	3	2	1	0
		altijd	bijna altijd	vaak	soms	bijna nooit	nooit
• Reageer op elke onderstaande beschrijving. • Kruis aan welke frequentie naar uw mening het best past bij de broddelende spreker gedurende de dag. • Tel de scores van de cursieve items binnen elke sectie bij elkaar op.							
Sectie 1: spraakmotoriek							
1	Gebrek aan pauzes tussen woorden en/of zinsdelen						
2	Herhalingen van meerlettergrepige woorden en zinsdelen						
3	Onregelmatig spreektempo, spreekt in spurts						
4	Telescopie of ingekorte woorden						
5	Initieel luide stem uitmondend in onverstaanbaar gemompel						
6	Spraakmotorische controle op woordniveau onder de norm						
7	Snel spreektempo (tachylalie)						
8	Hoge frequentie normale niet-vloeiendheden						
9	Spreektempo neemt in de loop van het gesprek steeds meer toe (versnelling)						
10	Zwakke planningsvaardigheden (tijd, klok)						
11	Weinig tot geen inspanning tijdens niet-vloeiende momenten						
12	Onjuiste planning en/of duur van pauzes in de zin						
13	Articulatiefouten						
Subtotaal broddelscreening: item 1 t/m 10 wel/geen indicatie voor broddelen (meer dan 24 punten)							
Sectie 2: taalplanning							
14	Taalstructuurproblemen nemen toe wanneer het onderwerp meer complex is						
15	Taalstructureringsproblemen op verhaal- of woordniveau						
16	Taalformuleringsproblemen, verwarde bewoordingen, woordvindingsmoeilijkheden						
17	Veel revisies, interjecties en stopwoordjes						
18	Ontoereikende onderwerpinleiding, -vasthoudendheid of -beëindiging						
19	Onjuiste linguïstische structuren, zwakke grammatica, syntaxisfouten						
20	Monotone prosodie of monotonie, afwijkende accentuatie						
Sectie 3: aandachtconcentratie							
21	Reageert onvoldoende op visuele of auditieve feedback van de luisteraar						
22	Herstelt communicatieve verstoringen niet of nauwelijks						
23	Gebrek aan bewustzijn van kenmerken van eigen communicatieve moeilijkheden						
24	Spraak is beter onder druk (verbetert kortdurend bij concentratie)						
25	Snel afleidbaar of moeite met concentratie op het spreken						
26	Concentratiestoornissen						
27	Spreekt voordat formuleringsfase voldoende is afgerond						
28	Weinig tot geen spreekangst, mogelijk wel communicatieangst						

Sectie 4: motoriek en planning (beschrijf deze symptomen in verhouding tot leeftijdsnormen)							
29	Motorische bewegingen worden in het algemeen ongecontroleerd of impulsief uitgevoerd						
30	In het schrijven treden omissies of verplaatsingen van letters, syllaben of woorden op						
31	Zwakke schrijfmotorische controle (slordig), mogelijk harde pendruk						
32	Hoge spreekdrang (moeilijk te stoppen)						
33	Zwakke sociaal-communicatieve vaardigheden, zoals in beurtgedrag						

Analyse en interpretatie

Na het invullen van de CBK moeten de scores van het eerste onderdeel bij elkaar opgeteld worden.

Een score van 24 of meer punten in sectie 1 op item 1 t/m 10 duidt op mogelijk broddelen.

De items in sectie 2 leveren geven aanvullende informatie over een linguïstische component in het broddelen.

Sectie 3 en 4 geven informatie over persoonlijke en communicatieve vaardigheden die aandachtspunten in de therapie kunnen opleveren.

Verder toetsen

Als de therapeut na het invullen van de CBK broddelen vermoedt, is het raadzaam een analyse te maken van het articulatietempo en de niet-vloeiendheden tijdens spontane spraak, lezen en navertellen. Zie hiervoor het *Onderzoeksformulier spontane spraak, lezen en navertellen* (bijlage 2) en *Bepaling articulatiesnelheid* (bijlage 3).

Bijlage 2

Onderzoeksformulier spontane spraak, lezen en navertellen

Doel

Door middel van het *Formulier spontane spraak, lezen en navertellen* kan de therapeut meer te weten komen over normale niet-vloeiendheden, stotter-niet-vloeiendheden en de ratio niet-vloeiendheden bij de cliënt.

Spontane spraak, lezen en navertellen kunnen ook gebruikt worden om de *Checklist Broddelkenmerken (CBK)* in te vullen. Het afnemen van deze onderdelen kost twee minuten per onderdeel. Voor de analyse van de vloeiendheid moet de therapeut vijf minuten rekenen, voor de articulatiesnelheid ook vijf minuten.

Afname

De therapeut vraagt de cliënt om iets spontaan te vertellen, voor te lezen of na te vertellen en neemt dit digitaal op.

Met het invullen van het formulier start de therapeut op een willekeurig moment van het spreken. Bij de beoordeling worden de normale niet-vloeiendheden onderscheiden van de stotter-niet-vloeiendheden. Elke normale niet-vloeiendheid telt mee. De herhaling van woorden, de woorden van de interjectie en de revisie worden niet opgenomen. 'Uh' is geen woord.

Hierna wordt eerst het formulier gegeven. Een verklaring van de afkortingen en een toelichting op het scoreformulier volgen verderop in deze bijlage.

Scoreformulier percentage normale en stotter-niet-vloeiendheden en extra broddelkenmerken

naam:

spontaan vertellen:

datum:

navertellen Busverhaal/Portemoneeverhaal:

lezen:

tekst:

										type	aantal
										WH	
										WDH	
										Int	
										Rev	
										ZDH	
										NNV	
										gWH	
										Verl.	
										Blok.	
										SNV	
										RNV	

coalescentie: %

onverstaanbare frasen:

telescopie: %

syntaxfouten: ja/nee

Analyse en interpretatie

De zinnen die de cliënt zegt, worden door de therapeut geanalyseerd op soorten niet-vloeiendheden.

Voorbeeld					
De cliënt zegt: Ik heb heb dat niet niet gedaan gismogge.					
Ik	heb	dat	niet	gedaan	gisterenmorgen
—	WH	—	WH	—	__t__
					samengevat: 6 stottervrije woorden 2 normale niet-vloeiendheden 1 extra broddelkenmerk: t = telescopie

Normale niet-vloeiendheden

Bij de normale niet-vloeiendheden kunnen de volgende categorieën onderscheiden worden:

woordherhaling (WH)	Het op een ontspannen manier in rustig tempo herhalen van een woord.
woorddeelherhaling (WDH)	Het op een ontspannen manier in rustig tempo herhalen van een deel van het woord. Bijvoorbeeld: and-anders
interjectie (INT)	Een woord of frase tussenvoegen die niet past binnen de grammaticale of linguïstische structuur. Bijvoorbeeld: Ik weet het echt niet meer of uh.
revisie (REV)	Een herformulering van de uiting. Bijvoorbeeld: Ik ga, ik ging naar school.
zinsdeelherhaling (ZDH)	Een herhaling van een deel van de zin. Bijvoorbeeld: Ik ga, ik ga, ik ga naar school.
aantal normale niet-vloeiendheden (NNV)	(Het totaal wordt bepaald door alle bovengenoemde niet-vloeiendheden bij elkaar op te tellen.)

Stotter-niet-vloeiendheden

Bij de stotter-niet-vloeiendheden kunnen de volgende categorieën onderscheiden worden:

gespannen woordherhaling (gWH)	Het op een gespannen manier in een snel of dysritmisch tempo herhalen van een woord.
gedeeltelijke woordherhaling (GWH)	Het op een gespannen manier in een snel of dysritmisch tempo herhalen van een deel van het woord. Bijvoorbeeld: and-anders.
verlenging (V)	Het aanhouden van een klank op de articulatie-plaats. Bijvoorbeeld: vvvvvvvvvvis.
blokkade (B)	De ademstroom om een klank te produceren stopt, waardoor de klank niet kan worden uitgesproken. Dit wordt gevolgd door een zeer krachtige productie van de klank. Bijvoorbeeld: ...Boek.
stotter-niet-vloeiendheden (SNV)	(Het totaal van het aantal verschillende stotter-niet-vloeiendheden zoals hiervoor genoemd.)

Hierna volgt een voorbeeld van het resultaat.

Voorbeeld						
De cliënt zegt: Ik he-he-he-heb dat niet gggggedaan gismogge.						
Ik —	heb / blokkade	dat —	niet WH	gedaan / verlenging	gisterenmorgen __t__	samengevat: 2 gestotterde woorden 1 normale niet-vloeiendheid 1 extra broddelkenmerk

Ratio niet-vloeiendheden

De ratio niet-vloeiendheden (RNV) wordt berekend door het percentage normale niet-vloeiendheden te delen door het percentage stotter-niet-vloeiendheden.

Norm voor de ratio niet-vloeiendheden (RNV)

RNV < 1.0 - duidt op stotteren.

1.0 RNV > 3.0 - duidt op broddel-stotteren.

RNV > 3.0 - duidt op broddelen.

Deze norm is gebaseerd op onderzoek van Van Zaalen et al., (2009a, 2009b).

Extra broddelkenmerken

telescopie (T)	Omissie van lettergrepen Bijvoorbeeld: 'die tuin' (= dierentuin)
coalescentie (C)	Ineenschuiven van lettergrepen met vervorming van lettergreepstructuur Bijvoorbeeld: 'duin' (= dierentuin) of 'sokkietok' (= ze hockeyt ook)
onverstaanbare frasen (~)	Zinsdelen die na herhaald luisteren onvoldoende of niet verstaanbaar zijn.

Voorbeeld

De cliënt zegt: Ik ging gisre neven (= nog even) ~~ (onverstaanbaar) omdat ik t wilde

Ik	ging	gisre	neven	[...]	omdat	ik	't	wilde	samengevat:
—	—	T	C		—	—	—	—	- 9 woorden
		—	—						- 1 telescopie
									- 1 coalescentie

Bijlage 3

Bepaling articulatiesnelheid (in lettergrepen per seconde)

Doel

Het berekenen van de articulatiesnelheid is van belang om vast te stellen of de spraak voldoet aan het obligate symptoom van een (te) hoog en of te variabel articulatie-tempo. (Hoewel de aanwezigheid van dit symptoom dus een voorwaarde is om van broddelen te kunnen spreken, moet daarnaast ook nog één van de drie kernkarakteristieken worden waargenomen; zie paragraaf 2.2.)

Afname

De articulatiesnelheid van de spontane spraak, het lezen en het navertellen wordt bepaald op basis van digitale audio-opnamen.

De bepaling van het articulatietempo staat beschreven in 3.3.7. Of de articulatiesnelheid binnen de normen valt, wordt bepaald aan de hand van het gemiddelde over vijf pogingen. De metingen worden gedaan over minimaal tien en maximaal twintig lettergrepen vloeiende spraak. Uitingen met daarin niet-vloeiendheden, pauzes of interjecties worden uitgesloten van analyse omdat ze als ongewenste effecten afbreuk kunnen doen aan de betrouwbaarheid van de metingen.

Bepaling articulatiesnelheid			
naam:			
datum:			
meting	spontaan vertellen	navertellen	lezen
1			
2			
3			
4			
5			
variatie tussen snelste en langzaamste meting			
gemiddeld			
interpretatie de meting vergeleken met de bestaande normen			

Analyse en interpretatie

Normering:

Te hoog spreektempo: Kinderen > 5,2 SPS (lettergrepen per seconde)

Adolescenten > 5,6 SPS

Volwassenen > 5,4 SPS

Variatie is te veel indien het verschil tussen de hoogste en de laagste meting meer dan 3,3 SPS bedraagt (dit geldt voor alle leeftijdsgroepen). De variatie is te weinig als er een verschil is van minder dan 1 SPS tussen de verschillende spreektaken. Dit is een duidelijke aanwijzing dat de spreker de snelheid niet aanpast aan de complexiteit van de taak en dus een indicatie van broddelen.

Bijlage 4

Het navertellen van een gememoriseerde taak

Portemonneeverhaal

Doel

Bij het navertellen van een bestaande tekst kan geobserveerd worden in hoeverre een persoon in staat is een boodschap over te brengen die reeds door anderen geformuleerd is. Door het wegnemen van de aandacht bij het opbouwen van het verhaal kan inzicht verkregen worden in zinsstructuren.

Afname

Instructie aan cliënt:

‘Ik zal je/u een verhaal voorlezen. Nadat ik het gelezen heb, is het de bedoeling dat jij/u het verhaal precies navertelt. Ik mag je/u daarbij niet helpen. Als ik het gelezen heb, zal ik niets meer zeggen, maar je/u een teken geven. Je/U kunt dan direct beginnen met het navertellen van het verhaal.

Is het duidelijk wat we gaan doen?’

Als de cliënt ‘Ja’ zegt, zeg je: ‘Dan start ik nu met voorlezen.’

Als er voor de cliënt nog onduidelijkheden zijn, geef dan een voorbeeld en vraag opnieuw of het duidelijk is.

Scoreformulier Portemonneeverhaal				
naam:				
datum:				
Hoofdzaak	Bijzaak	Standaardverhaal	Uiting cliënt	Gram (on) juist (+/-)
1		Het was een druilerige dag in november.		
2		Een vrouw reed in haar spik-splinternieuwe auto naar de supermarkt.		
3		Ze kreeg vanavond drie vriendinnen te eten		
	1	en had hun beloofd iets Italiaans klaar te maken,		
	2	wat haar specialiteit is.		
4		Terwijl ze inkopen aan het doen was,		
5		viel haar portemonnee uit haar tas,		
6		maar ze merkte het niet.		
	3	Haar boodschappenkar was inmiddels afgeladen.		
7		Toen ze bij de kassa kwam, kon ze haar boodschappen niet betalen.		
	4	De caissière wilde wel even op de kar passen.		
	5	De vrouw zette haar boodschappen opzij		
8		en ging naar huis.		
	6	De ruitenwissers van de auto sloegen wild op en neer		
	7	en alle verkeerslichten die ze tegenkwam, stonden natuurlijk op rood.		
	8	Ze baalde verschrikkelijk!		
9		Net toen ze haar huisdeur opendeed,		
10		begon de telefoon te rinkelen.		
11		Een klein meisje vertelde haar		

12		dat ze haar portemonnee had gevonden.		
	9	De vrouw was heel opgelucht.		
13		[Afsluiting]		

Van de 13 hoofdzaken zijn door de cliënt _____ hoofdzaken (bijna) volledig genoemd.

Van de 9 bijzaken zijn door de cliënt _____ bijzaken (bijna) volledig genoemd.

De verhouding hoofdzaken tot bijzaken is _____ : _____

Totaal aantal grammaticaal juiste zinnen: _____

Totaal aantal zinnen met foute structuren: _____

Taalvormfouten: _____

Zinsstructuurfouten: _____

Voor de beoordeling van de niet-vloeiendheden kan het *Formulier spontane spraak, lezen en navertellen* (bijlage 2) gebruikt worden.

Analyse en interpretatie

Na de opname volgt de analyse in de volgende stappen:

- 1 Schrijf de gesproken tekst uit op het scoreformulier.
- 2 Stel het aantal hoofdzaken, bijzaken en ruis vast.
- 3 Bepaal of de uiting grammaticaal juist (+) of onjuist (-) is.
- 4 Bepaal het percentage niet-vloeiendheden zoals beschreven is in bijlage 2 *Spontane spraak, lezen en navertellen*.

Vloeiend spreken en broddelen

Vloeiende sprekers en broddelende cliënten vertellen gemiddeld tien hoofdzaken (minimaal vijf en maximaal twaalf); drie bijzaken (maximaal vijf) en twee ruiselementen (maximaal zes). Hierbij is het opvallend dat de broddelende spreker in staat is meerdere zinnen perfect te imiteren, terwijl er in andere zinnen vaak woord- en zinsherhalingen voorkomen. Na verwijdering van de niet-vloeiendheden blijft negentig procent aan grammaticale zinnen over.

Stotteren

Stotterende cliënten vertellen gemiddeld negen hoofdzaken (minimaal vijf en maximaal twaalf); drie bijzaken (minimaal één en maximaal zes) en geen ruiselementen (maximaal twee). Hierbij is de korte zinslengte (gemiddeld maximaal zes woorden per uiting) erg opvallend. De niet-vloeiendheden zijn met name stotter-niet-vloeiendheden met een enkele uh-interjectie.

Leermoeilijkheden

Cliënten met leermoeilijkheden vertellen gemiddeld zes hoofdzaken (minimaal één en maximaal negen); drie bijzaken (maximaal zes) en één ruiselement (maximaal vier). Een groot deel van de zinnen is grammaticaal onjuist. Het spreken wordt gekarakteriseerd door een relatief groot aantal uh-interjecties met name voorafgaand aan complexe woorden. Dit zijn duidelijke indicaties dat er bij cliënten met leermoeilijkheden problemen zijn op het niveau van de conceptualisator (model van Levelt).

Aandachtspunten

Het komt voor dat een cliënt een zwakkere score heeft dan verwacht. In dat geval kan de test binnen een week nogmaals afgenomen worden en dan een betere score geven. Dit komt bijvoorbeeld voor bij personen met een neiging tot perfectionisme: zij proberen elke zin letterlijk te kopiëren en falen dan in het terugvertellen van het hele verhaal. Wijs deze cliënten er op dat dit geen geheugenoefening is.

Het is aan te bevelen om het aantal niet-vloeiendheden, het articulatiетempo en de taalstructuur van de woorden en zinnen van het navertellen te vergelijken met het spontane spreken. In de planning van de therapie kan dan rekening worden gehouden met deze eventuele verschillen.

Het is raadzaam om de syntactische vaardigheden nader te onderzoeken indien een persoon twee of meer grammaticaal onjuiste zinnen maakt. Vraag de cliënt om een verhaal op te schrijven over een recente belevenis en beoordeel de zinsstructuren. Als er in een schrift ook syntaxfouten zichtbaar zijn, kan dit duiden op een taalstoornis. Nader taalonderzoek is dan nodig. Toont het schrift geen syntaxfouten, dan wijst dit op formuleringsmoeilijkheden in lopende spraak.

Bijlage 5

Screening pittige articulatie (SPA, test voor spraakmotorische beoordeling op woordniveau)

Doel

Deze screening kan inzicht geven in de spraakmotorische controle op woordniveau bij personen tussen 10;6 jaar en 55 jaar.

Van de tien testwoorden worden enkel de resultaten van de drie vetgedrukte woorden meegenomen in de analyse. Deze woorden zijn samengesteld op basis van de motorische activiteit zoals die getoetst wordt in de *Oral motor assessment* (OMAS, zie bijlage 7) van Riley & Riley (1985).

Afname

De afname van de SPA kan alleen goed gebeuren door logopedisten die hierin getraind zijn.

De test wordt digitaal opgenomen. Voor de beoordeling van de spraakmotorische controle op syllabe- of woordniveau heeft de therapeut dus digitale opnameapparatuur nodig (microfoon, software en een computer).

De afstand tussen de microfoon en de spreker moet ongeveer dertig centimeter zijn.

De afname van deze screening kost ongeveer drie minuten. Ook voor de analyse moet de therapeut drie minuten rekenen.

De therapeut laat een testwoord (met voldoende groot lettertype) gedurende vijf seconden aan de cliënt zien. Vervolgens dekt de therapeut het woord af en vraagt hij de cliënt om het getoonde woord driemaal snel achter elkaar te herhalen op een hoog tempo, zonder pauzes, maar met behoud van de verstaanbaarheid. Dit doet de therapeut met alle tien de testwoorden. Vervolgens wordt door middel van de reeksen van de drie testwoorden die in de onderstaande lijst vet gedrukt zijn de mate van accuraatheid, gelijkmatigheid en snelheid bepaald.

Instructie aan de cliënt

‘U/je krijgt een woord vijf seconden te zien. Daarna dek ik het woord af. U/je moet dit woord dan, zo snel mogelijk zonder pauzes, maar wel verstaanbaar drie keer herhalen.’

Het formulier Screening pittige articulatie

Testwoorden															
• periodieke uitkeringen • letterlijk en figuurlijk • veranderlijke wind uit westelijke richtingen • onuitsprekelijk vervelende verhandelingen • woordelijke aanhalingen • geldelijke tegemoetkoming • opperceremoniemeester • onverantwoordelijke elementen • veranderende levensomstandigheden • maatschappelijke verhoudingen															
Naam:															
	Accuraatheid			Geleidelijk						Snelheid					
woordset	distorsie of stemfouten			telescopie			gelijkmatigheid		coalescentie			X = gemiddelde			
opperceremonie-meester	0	1-2	3+	0	1-2	3+	ja	nee	0	1-2	3+	X	0		
	0	1	2	0	1	2	0	1	0	1	3				
veranderende levensomstandigheden	0	1-2	3+	0	1-2	3+	ja	nee	0	1-2	3+			+0.5	1
	0	1	2	0	1	2	0	1	0	1	3			+1.0	3
onuitsprekelijk vervelende verhandelingen	0	1-2	3+	0	1-2	3+	ja	nee	0	1-2	3+			+1.5	5
	0	1	2	0	1	2	0	1	0	1	3	+2.0	6		
totaalscore															
overallscore															

Analyse en interpretatie

Voor de beoordeling van de *accuraatheid* en de *geleidelijkheid* scoort de therapeut elke fout. Uiteindelijk bepaalt de therapeut het gemiddeld aantal fouten per categorie over de drie pogingen. Bij gemiddeld één of twee fouten wordt één punt toegekend. Bij gemiddeld meer dan drie fouten worden er twee punten toegekend. De score wordt per categorie als totaalscore vergeleken met de norm.

Accuraatheid

- a Goede articulatiestand en juiste kracht.
- b Juiste productie, met name goede stemgeving. Vooral fouten in stemhebbend/stemloos (p/b of d/t) worden veel gemaakt.

Hieruit blijkt dat de stembeweging niet goed is afgestemd op de articulatiebeweging (voice-onset time).

Geleidelijke beweging

- a Een goede coarticulatie geeft een geleidelijke overgang van de ene spreekbeweging naar de andere. Fouten die hierbij gemaakt worden zijn bijvoorbeeld telescopie van lettergrepen ('veranderende' wordt dan geproduceerd als 'verannende'), of als extra pauzes. Van extra pauzes is sprake als er gespannen pauzes (stille blokkade) vallen waarbij de spreker niet in staat is de lettergreep te beginnen. Extra pauzes zijn ook onlogische pauzes waarbij de spreker stopt op plaatsen waar dat linguïstisch niet logisch is.
- b Gelijkmatische beklemtoning en ritme. Als de cliënt bijvoorbeeld zegt 'veránderende' in plaats van 'veranderende', wordt hierop gescoord. Als het ritme van reeks 1,2 of 3 ongelijk is, wordt hier ook gescoord.
- c Juiste volgorde van sets die bestaan uit twee of meer lettergrepen. Fouten die hiermee gemaakt kunnen worden zijn veranderingen in de volgorde, opbouw van lettergreepsets. 'Veranderende' wordt bijvoorbeeld geproduceerd als 'vrannelijke'.

Snelheid

De bepaling van de *snelheid* gebeurt door per testwoord de gemiddelde duur van de reeks in syllaben per seconde vast te stellen met behulp van PRAAT (zie 3.3.6). De therapeut interpreteert de snelheidsscore door de snelheidsmetingen van de drie testwoorden bij elkaar op te tellen en deze te vergelijken met de norm. Het aantal standaarddeviaties dat de spreker langzamer is dan het gemiddelde, bepaalt het aantal punten.

Het is waardevol om daarnaast ook de articulatiesnelheid (aantal lettergrepen per seconde) te bepalen en deze te vergelijken met de metingen van bijlage 3.

Voor alle drie de categorieën geldt: hoe minder punten, hoe beter de spraakmotorische controle op woordniveau is.

Vervolg op de test

NORMTABEL Screening pittige articulatie					
N=356	Gem	+0,5 SD	+1,0 SD	+1,5 SD	+2,0 SD
accuraatheid	0,42 (0,94)	0,89	1,36	1,83	2,30
telescopie	0,92 (1,70)	1,77	2,62	3,47	4,32
geleidelijkheid	3,03 (3,17)	4,62	6,20	7,79	9,37
coalescentie	1,20 (1,70)	2,05	2,90	3,75	4,60
gelijkmatigheid	0,99 (1,28)	1,63	2,27	2,91	3,55
snelheid in seconden	5,40 (1,2)	6,00	6,60	7,20	7,80
totaalscore	8,82 (4,1)		12,9		17,0
ernstscore	3,8 - 8,8: geen stoornis 8,9 - 12,9: zeer lichte stoornis 13,0 - 17,0: lichte stoornis 17,0 - 21,1: matige stoornis 21,2 - 25,2: ernstige stoornis > 25,3: zeer ernstige stoornis				

Mocht de therapeut op basis van de resultaten van de SPA twijfelen aan de taalvaardigheden of cognitieve mogelijkheden van de spreker, dan is het verstandig als de therapeut deze test ook schriftelijk uitvoert. De therapeut toont daarbij het woord en vraagt de cliënt het woord op te schrijven. Op deze manier wordt onderscheid gemaakt tussen mogelijke verwerkings- en opslagproblemen en spraakmotorische problemen.

Als de persoon (ouder dan 10;6 jaar) schriftelijk wel voldoende scoort maar mondeling niet, is er waarschijnlijk sprake van spraakmotorische problemen.

Bijlage 6

Diagnostiekprotocol vloeiendheidsstoornissen

Doel

Differentiaaldiagnostiek stotteren-broddelen

Diagnostiek protocol vloeiendheidsstoornissen				
Naam:				
Datum:				
Ingevuld door:				
		Broddelen	Stotteren	Normaal
bijlage 3	articulatiesnelheid	> 5,1/5,6 SPS	< 4,5 SPS	4,5 < X < 5,5
bijlage 3 & 4	aanpassing gemiddelde articu- latiesnelheid	≤ 1,0 SPS verschil tussen spreekta- ken	normaal	> 1,0 SPS verschil tussen spreek- taken
bijlage 3 & 4	overmatige variatie in de arti- culatiesnelheid => coalescentie en telescopie	> 3,3 SPS	normaal	< 2,0 SPS
bijlage 2 & 4	ratio niet-vloeiend- heden	RNV > 2,7	0 < RNV < 1	1 < RNV < 2,7
bijlage 2 & 6	coarticulatie	telescopie of coalescentie	extra pauzes	nee
bijlage 2 & 6	woordstructuur- fouten	soms	nee	nee
bijlage 2 & 4	hoog percentage normale niet- vloeiendheden	5-10% (fonolo- gisch broddelen) > 10% (syntac- tisch broddelen)	vaak < 5%	5 – 10%
Stuttering Severity Instrument	ernstscore	≤ licht stotteren	geen tot zeer ernstig stotteren	geen stotteren
Stuttering Severity Instrument	secundair gedrag	geen	soms	geen
	vermijdingsgedrag	soms	soms	nee
PRAAT	pauzeduur	< 0,5 sec	> 1,0 sec	0,5 – 1,0 sec
bijlage 2 & 4	niet-vloeiendheden	normale niet- vloeiendheden	normale en stotter niet- vloeiendheden	normale niet- vloeiendheden

bijlage 1	checklist broddel- kenmerken:			
	sectie 1: > 24	> 24 punten	normaal	< 24 punten
	conclusie:			

© Van Zaalen & Winkelman (2014)

Analyse en interpretatie: broddelen of stotteren?

Als er alleen items in categorie Broddelen worden vastgesteld, is er sprake van *zuiver* broddelen. Aldus kan ook *zuiver* stotteren worden vastgesteld. Als er items in beide categorieën worden aangeduid, zal er sprake zijn van een combinatie van broddelen en stotteren: broddel-stotteren, mits aan de kernkarakteristieken van broddelen of stotteren is voldaan.

Bijlage 7

Oraalmotorische assessmentschaal (OMAS, test voor spraakmotorische controle op syllabeniveau)

Doel

Als uit de *Screening Pittige Articulatie* blijkt dat de cliënt meer woordstructuurfouten maakt dan normaal, kan de OMAS worden afgenomen. Door het afnemen van de OMAS kunnen oraalmotorische problemen worden uitgesloten als veroorzaker van woordstructuurfouten. De OMAS differentieert echter niet tussen broddelen en andere stoornissen.

Afname

De afname van de OMAS kan alleen goed gebeuren door logopedisten die hierin getraind zijn. In de OMAS van deze bijlage zijn normen opgesteld voor kinderen, adolescenten en volwassenen.

Er worden bij deze test drie lettergreepsets beoordeeld:

- puh
- tuhkuh
- puhtuhkuh

De therapeut doet de set voor. De set moet meer dan tien keer achter elkaar worden voorgezegd, zodat de cliënt weet dat hij de lettergreepset meerdere malen moet herhalen.

De lettergreepset moet zo snel worden voorgedaan dat de spreker deze graag wil nazeggen. Daarom moet de snelheid aangepast worden aan de leeftijd van de desbetreffende persoon.

De productie van de spreker wordt digitaal opgenomen.

De opname wordt beoordeeld op nauwkeurigheid, gelijkmatigheid en snelheid (*rate*).

Het is ook waardevol om de articulatiesnelheid (aantal lettergrepen per seconde) te bepalen tijdens de productie van de /putuku/ en deze te vergelijken met de metingen van bijlage 3. Als de cliënt zijn tempo aanpast aan de complexiteit van de uiting, verwacht je een hogere articulatiesnelheid bij de OMAS dan bij de SPA of de spontane spraak.

Scoreformulier oraalmotorische beoordeling

Scoreformulier oraalmotorische beoordeling op syllabeniveau															
Naam:															
Datum:															
	Nauwkeurigheid						Gelijkmatigheid						Snelheid		
syllabeset	distorsie- fouten			stem- fouten			coarticulatie- fouten			gelijk- matigheid		opeen- volgings- fouten		X=gemiddeld	
puh	0	1-2	3+	0	1-2	3+	0	1-2	3+	Ja	nee	Ja	nee		
	0	1	2	0	1	3	0	1	2	0	1	1	0		
tuh kuh	0	1-2	3+	0	1-2	3+	0	1-2	3+	Ja	nee	0	1-2		3+
	0	1	2	0	1	3	0	1	2	0	1	0	1		3
puh tuh kuh	0	1-2	3+	0	1-2	3+	0	1-2	3+	Ja	nee	0	1-2	3+	X .5 1.0 1.5 2.0
	0	1	2	0	1	3	0	1	2	0	1	0	1	3	0 1 3 5 6
totaalscore															
overall score															
conclusie:															

Analyse en interpretatie

Met behulp van onderstaande normtabel OMAS kan de therapeut de scores interpreteren. Als de score per onderdeel of voor de gehele test aanzienlijk afwijkt van de norm (meer dan 1,5 SD) kan geconcludeerd worden dat de oraalmotorische controle onder het leeftijdsniveau is. Als een matige of zwakke score samengaat met woordstructuur- of articulatiefouten is het zinvol om oraalmotorische vaardigheden te trainen.

Normtabel OMAS op basis van gegevens van Riley (1985) & Van Zaalen (2009)						
Gemiddelde tijd in seconden benodigd om de tien syllabereeksen te produceren						
	Leeftijd	Gemiddelde	- 0,5 SD	- 1,0 SD	- 1,5 SD	- 2,0 SD
puh	8	2,1	2,3	2,5	2,7	2,8
	9	2,0	2,2	2,4	2,6	2,7
	10-11	1,8	2,0	2,2	2,4	2,5
	12	1,7	1,9	2,0	2,2	2,3
	13+	1,6	1,9	2,0	2,1	2,3
tuhkuh	8	4,8	5,5	6,1	6,5	7,5
	9-10	4,4	5,0	5,5	6,0	6,6
	11-12	3,8	4,3	4,7	5,1	5,5
	13+	3,4	3,9	4,3	4,7	5,1
puhtuhkuh	8	8,3	9,3	10,3	11,3	12,3
	9	7,7	8,7	9,7	10,7	11,7
	10	7,1	7,9	8,6	9,4	10,1
	11-12	6,5	7,2	8,0	7,9	9,6
	13+	5,7	6,4	7,2	8,0	8,7
totaal aantal punten per categorie						
nauwkeurigheid	8-11	1,1	1,1	1,3	1,3	1,4
	13+	0,8	0,8	0,7	0,9	0,9
geleidelijkheid	8-11	2,3	3,2	4,0	5,0	5,8
	13+	2,0	2,3	3,2	4,1	5,0
snelheid	8-11	0,9	1,6	2,3	3,0	3,8
	13+	0,8	1,5	2,3	3,0	3,8
totaal	8-11	0-6	7	8	9	10
	13+	0-5	6	7	8	9

Bijlage 8

Profiel Broddelernst (PBE)

Doel

Als op basis van onderzoek de diagnose broddelen (ICIDH: 7200) is gesteld, zegt dat nog niets over de problemen die de cliënt op activatie- of participatieniveau tegenkomt. Het is met andere woorden niet duidelijk hoeveel last een cliënt van zijn broddelende spreken heeft. Deze mate van last bepaalt de intrinsieke motivatie van de broddelende spreker om zijn spreken te verbeteren. Om dit te meten, kan de therapeut het *Profiel Broddelernst* (PBE) gebruiken.

Afname

In het formulier hierna wordt de cliënt gevraagd om van verschillende zaken de mate van last aan te geven op een zevenpuntsschaal.

Het is verstandig om de PBE een aantal malen in verschillende sessies in te laten vullen. Om het vergelijken van de scores te vergemakkelijken, kan de therapeut op onderstaand formulier op elk item twee keer scoren.

Extra informatie over probleembewustzijn kan verkregen worden door de partner of ouder(s) te vragen het formulier in te vullen.

Vergelijking van de scores van de cliënt en de partner/ouder kan een goede start zijn van een identificatie- of evaluatiegesprek.

Profiel van Broddelernst (PBE)									
profiel samenvatting moment 1: moment 2:			geen veel						
			1	2	3	4	5	6	7
Algemeen	(te) hoog en of onregelmatig spreektempo	1							
		2							
	frequentie van onlogische of ontbrekende pauzes	1							
		2							
	graad van lichamelijke inspanning	1							
		2							
	frequentie niet-verstaanbare woorden	1							
		2							
	frequentie herhalingen van woorden en zinsdelen	1							
		2							
	momenten van monotone intonatie	1							
		2							
spreken vermijden	1								
	2								
verlies oogcontact	1								
	2								
anders (beschrijven) _____	1								
	2								
Gedachten	negatieve gedachten voor het spreken	1							
		2							
	negatieve gedachten tijdens het spreken	1							
		2							
	negatieve gedachten na het spreken	1							
		2							
Gevoelens	frustratie	1							
		2							
	verlegenheid	1							
		2							
	angst	1							
		2							
	onbegrip	1							
		2							
	hulpeloosheid	1							
		2							
	anders (beschrijven) _____	1							
		2							

			geen veel						
			1	2	3	4	5	6	7
Vermijden	van woorden	1							
		2							
	van situaties en activiteiten	1							
		2							
	van gesprekken over het broddelen	1							
		2							
	toegeven van eigen spreekmoeilijkheden	1							
		2							

(Naar de WASSP: Wright & Ayre, 2000)

Analyse en interpretatie

Algemeen: de ernst van de broddelsymptomen wordt duidelijk door scores van de algemene kenmerken.

Gedachten en gevoelens: scores boven de 2 zijn een indicatie dat de cliënt beperkingen ervaart op activatieniveau.

Vermijden: scores boven de 2 zijn een indicatie dat de cliënt beperkingen ervaart op participatieniveau.

Bijlage 9

Vragenlijst spreesituaties (Brutten, 1979)

Doel

Met behulp van de *Vragenlijst spreesituaties* zal de cliënt zich bewust worden van de moeilijkheidsgraad van diverse spreesituaties.

De vragenlijst is alleen genormeerd voor stotteren (BAB, zie Brutten & Vanrijckeghem, 2003). Hij is hier aangepast voor broddelen, waarbij onder gestoorde spraak wordt verstaan: slechte verstaanbaarheid, te hoog spreektempo, onlogische pauzes en het gebruik van stopwoorden of een hoge mate normale niet-vloeiendheden.

De lijst kan daarmee dienen als basis voor het opstellen van een oefen- en toepassingshiërarchie. Als de cliënt gaat oefenen met nieuwe vaardigheden en deze gaat toepassen, moet immers rekening worden gehouden met de moeilijkheidsgraad van de situatie (zie 6.2.1). Na verloop van tijd kan de lijst opnieuw ingevuld worden en dienen als een evaluatief middel om het therapie-effect op de ervaren klacht weer te geven.

Voor het bepalen van het behandelplan kan het effectief zijn de kolom 'gestoorde spraak' behalve door de cliënt ook te laten invullen door een persoon uit de naaste omgeving. Dit kan inzicht verschaffen in de mate van identificatie van de cliënt en biedt vaak een goede gelegenheid om met de partner of ouder van de cliënt in gesprek te gaan over de ervaren communicatielast.

Afname

Voor het invullen van deze lijst is symptoombewustzijn van essentieel belang. Zeker bij aanvang van de behandeling is dit symptoombewustzijn nog *onvoldoende aanwezig*. Is dat eenmaal wel voldoende aanwezig, dan kan de cliënt de lijst invullen.

Geef de volgende instructie:

- 1 Vul de middelste kolom 'gestoorde spraak' eerst in.
- 2 Vouw daarna de rechterkolommen om zodat u de score niet ziet.
- 3 Vul een dag later de linkerkolom 'emotionele reactie' in.
- 4 Vul in de rechterkolom 'neiging tot vermijding' in.
- 5 Vergelijk dan de scores.

Als een beschreven situatie niet van toepassing is, mag u die vervangen door een vergelijkbare situatie die nog niet in de lijst genoemd wordt.

Scores:

- 1 helemaal niet
- 2 een beetje
- 3 aardig wat
- 4 veel
- 5 heel veel

Spreeksituatielijst naam invuller: relatie tot broddelaar: datum:			
Situatie	Emotionele reactie	Gestoorde spraak	Neiging tot vermijding
1 een telefoongesprek voeren met een onbekende			
2 tegen een vreemde praten			
3 eigen naam noemen			
4 met een klein kind praten			
5 een klank (of woord) zeggen die al eerder moeilijkheden gaf			
6 iets bestellen in een restaurant			
7 tegen een dier praten			
8 zich telefonisch laten doorverbinden naar een bepaald persoon			
9 een gesprek met een goede vriend of vriendin voeren			
10 een woordenwisseling met de ouders hebben			
11 met een verkoper spreken			
12 deelnemen aan gebabbel in een groepje			
13 reageren op kritiek			
14 iemand voor het eerst ontmoeten			
15 verder praten na kritiek op wijze van spreken			
16 goedendag zeggen			
17 verkeerd begrepen worden			
18 een tekst hardop lezen			
19 een bepaalde vraag beantwoorden			
20 een sollicitatiegesprek voeren			
21 om inlichtingen vragen			
22 anderen proberen te overtuigen			
23 zich voorstellen			
24 aanwijzingen geven			
25 spreken wanneer u wat alcohol gedronken heeft			
26 gesprek met de kapper voeren			
27 spreken in een situatie waarin u een goede indruk wilt maken			

28 praten wanneer u zich wat down of depressief voelt			
29 met docenten of hogergeplaatsten praten			
30 een afspraak regelen met een secretaresse			
31 aan de leraar in de klas of in een vergadering een vraag stellen			
32 vragen beantwoorden over uw spreken			
33 een antwoord moeten herhalen			
34 uw bedrijfs- of firmanaam noemen			
35 iemand aan een ander voorstellen			
36 uw/je personalia opgeven			
37 informeren of iemand thuis is			
38 de weg vragen			
39 een taxichauffeur vertellen waar u/je heen wilt			
40 een bioscoopkaartje bestellen			
41 spreken voor een groep mensen			
42 een afspraak maken			
43 een toespraakje houden waarop u zich hebt voorbereid			
44 gehaast worden tijdens het spreken			
45 verontschuldigen maken			
46 in gezelschap zijn van iemand van de andere sekse			
47 een kritische opmerking weerleggen			
48 een telefoonnummer opgeven			
49 in eigen woorden verslag over iets uitbrengen			
50 de telefoon aannemen			
51 iets verkopen			
52 spreken tijdens het spelen van een computerspel			
53 praten via Skype of ChatON			
54 telefoongesprek voeren met een bekende			

Analyse en interpretatie

De *Vragenlijst spreesituaties* is niet genormeerd voor broddelen, maar kan wel gebruikt worden om door *case based reasoning* per cliënt een oefenhierarchie op te stellen.

Het advies is om in eerste instantie te oefenen binnen situaties waarin de spreker enige emotionele reactie vertoont (score 2 of 3) en de spraak niet al te zeer gestoord is. Oefenen in situaties waarin de spraak helemaal niet gestoord is, is niet zinvol. Situaties met ernstig verstoorde spraak worden bij voorkeur pas getraind als de feedbacklus voldoende is ontwikkeld, omdat eerder beginnen frustratie met zich meebrengt.

De 'neiging tot vermijding' geeft een indicatie voor de communicatieve angst.

Bijlage 10

Opdrachten bij de videocasussen

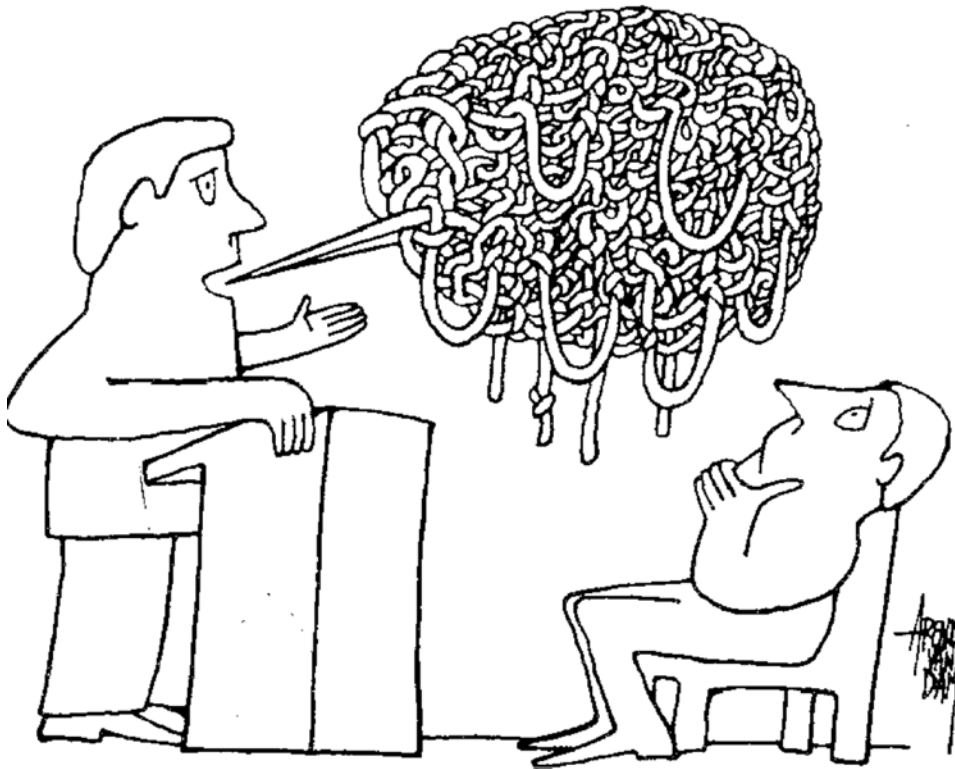

Ga naar de website bij dit boek (www.coutinho.nl/broddelen2) en bekijk alle video-opnamen die gemaakt zijn van Debby en Michel. Werk daarna onderstaande opdrachten uit.

- a Vul de *Checklist Broddelkenmerken* in (bijlage 1).
- b Bekijk de casussen eventueel nog een keer, en vul dan voor Debby het *Onderzoeksformulier spontane spraak, lezen en navertellen* (bijlage 2) in. Bepaal de ratio niet-vloeïendheden.
- c Bepaal aan de hand van het *Formulier bepaling articulatiesnelheid* (bijlage 3) de articulatiesnelheid van Debby. Wat blijkt na afname?
- d Bekijk videocasus 5 en vul het *Scoreformulier oraalmotorische beoordeling* in (bijlage 7). Wat kun je aan de hand van deze resultaten concluderen?
- e Bekijk videocasus 6: Screening Pittige Articulatie en vul het *Scoreformulier Screening Pittige Articulatie* (bijlage 5) in. Wat kun je concluderen als je bij deze resultaten ook de resultaten van de oraalmotorische beoordeling betreft?
- f Bekijk de video 'schrijven' en beoordeel het handschrift en het motorisch schrijven.
- g Vul nadat je de analyses hebt gedaan het *Diagnostiek protocol vloeïendheidsstoornissen* in (bijlage 6). Geef naar aanleiding van de resultaten je analyse en interpretatie. Heeft Debby last van broddelen of van stotteren? Waaruit kun je dit afleiden?
- h Vul nadat je de analyses hebt gedaan het *Profiel Broddelernst* (PBE, bijlage 8) in. Geef naar aanleiding van de resultaten je analyse en interpretatie van de ernst van de spraakstoornis.

Bijlage 12

Informatie voor ouders en leerkrachten

© Arend van Dam

Wat is broddelen?

Broddelen is een spraakstoornis die het spreken slecht verstaanbaar maakt. Het wordt gezien als een stoornis in de verbale (mondelijke) communicatie. Het spreektempo is meestal te hoog of te onregelmatig en de spraak klinkt niet vloeiend of niet ritmisch.

Het spreken bij broddelen is soms moeilijk verstaanbaar vanwege:

- telescopie: klanken worden weggelaten of in elkaar geschoven, bijvoorbeeld 'tevisie' in plaats van 'televisie', 'foewestrijd' in plaats van 'voetbalwedstrijd';
- sequentiëeringsfouten: klanken worden verplaatst of omgedraaid, bijvoorbeeld 'versnelde verkering' in plaats van 'verkeerde versnelling';
- herhalingen: delen van woorden worden herhaald.

Bij deze symptomen spreken we van *fonologisch broddelen* (fonologisch wil zeggen dat het de woorden betreft).

Ook op het gebied van taalbeheersing zijn verschijnselen te herkennen die maken dat de spraak lastig te volgen is:

- moeilijk formuleren (ook schriftelijk);
- vreemde zinsstructuren;
- woordvindingsmoeilijkheden met veel stopwoordjes ertussen.

Dan spreken we van *syntactisch broddelen* (syntactisch wil zeggen dat het de zin betreft).

Fonologisch broddelen en syntactisch broddelen kunnen samen voorkomen, maar dat is meestal niet het geval.

Andere kenmerken

- *Spreektempo*

Het spreektempo (en soms ook het schrijftempo) van leerlingen die broddelen past vaak niet bij de situatie. We zeggen dan dat zijn of haar spraak onvoldoende is aangepast aan de linguïstische (taalkundige), motorische (bewegings-) of communicatieve eisen van het moment.

- *De spreker beseft het zelf niet*

De broddelende spreker zelf beseft niet dat hij slecht spreekt, in zijn hoofd is de boodschap helder en juist geformuleerd. Hij merkt aan de reactie van de luisteraar wel dat er iets mis is met zijn spraak. Bijvoorbeeld omdat hij of zij heel vaak ‘Wat zeg je?’ te horen krijgt.

- *Onderscheid met stotteren*

Broddelen lijkt soms op stotteren doordat er woorden en klanken herhaald worden. Het zijn echter twee verschillende stoornissen die ‘toevallig’ dit kenmerk gemeen *kunnen* hebben. Bij stotteren is die herhaling er *altijd*, bij broddelen *kan* ze optreden en is ze ook minder opvallend. Met andere woorden: dit symptoom (kenmerk) is bij broddelen niet specifiek en bij stotteren wel. Broddelen en stotteren kunnen wel samengaan, en dat is ook vaak het geval.

- *Oorzaak en diagnose*

Voor de oorzaak van broddelen zijn er aanwijzingen dat het een probleem is in het centrale zenuwstelsel, waar steeds meer over bekend wordt. Vaak is er sprake van een erfelijke component: 85 procent van de kinderen die broddelen hebben een familielid met een historie van spraaktaalmoeilijkheden of vloeiendheidsproblemen.

Welke voortekenen van broddelen zijn er?

Broddelen kan pas echt vastgesteld worden bij een leeftijd van rond de 10 jaar, maar er zijn wel voortekenen die op broddelen kunnen wijzen. Als kinderen op de basisschool of in het voortgezet onderwijs een of meerdere van de volgende kenmerken vertonen, moet de leerkracht alert zijn op mogelijk broddelen:

- een hoog spreektempo;
- telescopie bij meerlettergrepige woorden (in elkaar schuiven van lettergrepen);

- het overslaan van kleine woordjes (zoals lidwoorden en voorzetsels) bij hardop lezen, bij schrijven of bij auditieve geheugentaken (iets herhalen dat je gehoord hebt, bijvoorbeeld een voorgelezen verhaal);
- het gebruik van verkeerde woorden (semantiek) of verkeerde woordvolgorde (syntax) bij snel spreken of schrijven, terwijl deze niet worden gemaakt bij het rustig spreken of schrijven;
- het vastlopen in de leesontwikkeling door radend lezen, door veel fouten te maken bij het lezen in een hoog tempo en door letterspiegeling van /b/ en /d/;
- meer fouten dan op basis van de intelligentie van het kind verwacht mag worden bij begrijpend lezen;
- het overslaan van denkstappen bij wiskunde of raakvakken.

Ernst

De ernst van het broddelen wordt bepaald door:

- het aantal van de hiervoor genoemde verschijnselen;
- de frequentie waarmee deze verschijnselen optreden.

Houd er rekening mee dat vermoeidheid, verdovende middelen, de complexiteit van de boodschap die de spreker wil overbrengen of bepaalde ontspanning het broddelen kunnen verergeren.

Consequenties voor het leren

Communicatie is een belangrijk ingrediënt van het schoolse leren. Als een leerling door zijn broddelen belemmerd wordt in zijn communicatie, kan dat veel negatieve gevolgen hebben voor het leren.

Leerlingen die broddelen zullen doorgaans vaker leesfouten maken dan hun klasgenoten en vaak is het handschrift moeilijk leesbaar. De leerkracht merkt dat opdrachten niet goed worden uitgevoerd omdat de opdracht mogelijk net niet goed verwerkt is, enzovoort.

We zullen enkele veelvoorkomende moeilijkheden toelichten.

1 Leestoetsen

In het leesonderwijs wordt leerlingen nogal eens aangeraden om op een hoog tempo hardop te lezen. Leerlingen die broddelen zullen minder aandacht besteden aan de kleine (niet betekenisvolle) woordjes. Ze maken hierin geregeld fouten of laten woorddelen weg. Bij een langzamer tempo zullen leerlingen die broddelen deze fouten niet meer maken, terwijl leerlingen met leesmoeilijkheden (zoals dyslectische verschijnselen) meestal ook in een lager tempo hun fouten blijven maken.

Advies

Laat de leerling bij een vermoeden van broddelen lezen in een voor hem acceptabel spreektempo om het aantal fouten per leestekst te beoordelen. Aangezien in de verwerving van leesvaardigheid nauwkeurigheid van groter belang is dan snelheid, kan op deze enigszins aangepaste wijze toch een goede indruk van de leesvaardigheid verkregen worden.

2 Schrijven en handschrift

Het schrijven van leerlingen die broddelen is vaak op een zelfde manier aangedaan als hun spreken.

Concreet betekent dit dat wanneer wordt geschreven in een (te) hoog tempo gezien de mogelijkheden van de leerling op dat moment (en zeker op momenten dat er hoge eisen aan de taalformulering worden gesteld) het handschrift de volgende kenmerken kan hebben:

- bijzonder onregelmatig (verandering van schrijfrichting, lettergrootte of lettervorm, zelfs binnen woord);
- vol met verbeteringen; en zelfs ook
- het in elkaar schuiven van lettergrepen (telescopie).

Wanneer de leerling wordt gevraagd langzaam en zo mooi mogelijk te schrijven, zie je vaak aanzienlijk minder variatie, doorhalingen en telescopie. Het langzamere tempo geeft de leerling namelijk meer mogelijkheid om dat wat geschreven moet worden te plannen, waardoor het uiteindelijke resultaat veel beter is. Ze houden dit maar korte tijd vol. En de aandacht voor het handschrift vermindert de aandacht voor de spelling.

Advies

- Maak duidelijk aan een kind dat wanneer spelling of handschrift prioriteit heeft, het kind extra tijd krijgt om de opdracht uit te voeren.
- Wanneer spelling of handschrift minder van belang zijn, kan achteraf gevraagd worden aan de leerling om een oordeel te geven over de netheid van het werk.
- Niet-nakijken van materiaal vanwege het soms 'chaotische' handschrift is ten eerste af te raden. Handschrift weerspiegelt niet de motivatie van een leerling.

3 Spreekbeurten en presentaties

Personen die broddelen presteren beter op een hoger alertheidsniveau, en bij spannende gebeurtenissen is het alertheidsniveau aanzienlijk hoger. Omdat spreekbeurten en boekbesprekingen bij uitstek spannende momenten zijn, zal die spanning in combinatie met de voorbereiding door de leerling leiden tot nauwkeuriger formuleren en tot gecontroleerd en verstaanbaar spreken. Dit is een duidelijk verschil met kinderen die stotteren, voor wie spreekbeurten en boekbesprekingen soms aanleiding zijn voor ernstige spreekmoeilijkheden.

Advies

Moedig leerlingen aan zich goed voor te bereiden, langzaam te spreken en korte zinnen te gebruiken.

4 Toetsen en verslagen: broddelverklaring

Het overbrengen van een boodschap kan voor een leerling die broddelt erg lastig zijn. De leerling zal de juiste woorden of zinsstructuren niet kunnen vinden, en ook het aanpassen van de boodschap aan de voorkennis van de luisteraar of lezer kan soms de nodige problemen opleveren.

Advies

- Geef duidelijke instructie over wat er in formulering precies verwacht wordt (bijvoorbeeld 'Schrijf ook alle tussenstappen van de berekening op'). Dit kan misverstanden voorkomen.
- Ouders kunnen aan de logopedist een broddelverklaring vragen.

5 Gedrag

Een van de onderliggende oorzaken van broddelen is een vorm van ongeremdheid. In het gedrag van broddelende kinderen kan dat tot uiting komen als impulsief reageren, moeite hebben met het stoppen van eenmaal ingezette activiteiten (bijvoorbeeld moeilijk kunnen stoppen met vertellen) en onvoldoende alert zijn op waar spullen worden neergelegd. Zo kan een leerling bij binnenkomst van de school of thuis zijn spullen achteloos neerleggen. Doordat dit onbewust gebeurt, kan de leerling de spullen later niet meer vinden. Bij het zoeken naar spullen worden ook nogal eens verkeerde zoekstrategieën gebruikt: 'Ik kan het niet vinden' of 'Waar ligt het nou?'

Advies ten aanzien van impulsief gedrag

- Leer de leerling om bij het zoeken te denken: 'Mijn rugzak, waar is mijn rugzak'. Door langzamer te handelen en meer alert te zijn op het voorwerp dan op de het resultaat, zal het voorwerp sneller gevonden worden.
- Bij impulsief storend gedrag is het raadzaam om de leerling vriendelijk duidelijk te maken wat er in deze situatie precies gebeurt en hoe het kind het best kan handelen. Bijvoorbeeld: 'Ik zie dat je heel graag als eerste wilt gaan, maar andere kinderen willen soms ook als eerste' klinkt heel anders dan een vermanend 'Wacht nou eens even op je beurt'.

Behandeling van broddelen

Wat doet de logopedist?

Na uitgebreide diagnostiek zal de behandeling zich richten op die aspecten van het broddelen die de communicatie nadelig beïnvloeden. Bij (jong)volwassenen richt de behandeling zich vooral op:

- bewustwording van de eigen spraak;
- uitspraaktraining, gericht op verstaanbaarheid (uitspraak van lettergrepen);
- training in correct formuleren;
- intonatietraining, stemmelodie;
- vertragen van de spreeknelheid;
- trainen van een natuurlijk ritme en accenten;
- vergroten van de oproepsnelheid van de woordenschat;
- vergroten van de concentratie en de aandachtsspanne.

Prognose

Basisschoolkinderen

Voldoende taalvaardigheid (lezen, schrijven, spreken en luisteren) is belangrijk om efficiënt, gemakkelijk en effectief met anderen te kunnen communiceren. Van broddelende sprekers is bekend dat zij op al deze taalvaardigheden problemen kunnen ervaren.

Puberteit

In de ontwikkeling van de spreesnelheid is er tijdens de puberteit sprake van een groeiende vorm van zelfreflectie, juist ook ten aanzien van het spreken. Terwijl de spreker zich als kind vaak niet bewust was van zijn niet-vloeïendheden, zal in de puberteit – een voor de mens zeer kwetsbare periode – geleidelijk het besef komen van afwijkende spraak. Vaak ontstaat deze bewustwording onder invloed van opmerkingen uit de persoonlijke omgeving. De puber krijgt dan opmerkingen als ‘Man, wat spreek jij onduidelijk!’ of ‘Je moet eens wat duidelijker spreken, zeg!’ en krijgt vaak ‘Wat zeg je nou joh?’ te horen. Uit deze opmerkingen begrijpt de puber wel *dat* hij of zij iets niet goed doet, maar *wat* precies, dat weet hij niet en hij kan zich dus ook niet verbeteren. Dat kan de broddelende spreker onzeker maken over zijn spreekprestaties.

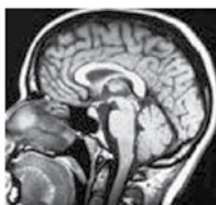
Het resultaat van de behandeling hangt behalve van de ernst van het broddelen ook af van het doorzettingsvermogen, het concentratievermogen en de motivatie van de cliënt.

Vergoeding

Het onderzoek en de behandeling van broddelen worden als regel vergoed door de ziektekostenverzekeraars, na verwijzing door huisarts of medisch specialist.

Bijlage 13

Broddelverklaring

Praktijk voor vloeiendheidsstoornissen

De Gelijkmatigheid 17

8997 PC Accuraatheid

XXXX@XXXX

Verklaring broddelen

Datum

Bij deze verklaar ik dat bij _____, geboren _____
te _____, broddelen is vastgesteld.

Broddelen is een stoornis in de vloeiendheid van het spreken die kan leiden tot moeilijk
verstaanbaar spreken, soms in combinatie met formuleringsmoeilijkheden.

De problemen die optreden in geval van broddelen verergeren onder tijdsdruk.

Als de broddelende leerling/student zich voldoende kan concentreren en genoeg tijd heeft tijdens
schriftelijke en mondelinge formuleringstaken, zal dit tot aanzienlijk beter resultaat leiden.

Bij broddelen is het dan ook aan te raden om de leerling/student extra tijd te geven, vergelijkbaar
met de extra tijd die gegeven wordt bij dyslexie.

Hopend u voldoende te hebben geïnformeerd en zeker bereid een en ander mondeling toe te lichten,
teken ik.

Met vriendelijke groet,

Bijlage 16

Behandeldoelen voor broddelen en broddel-stotteren

Auteurs: Lesley Bosschaart, Anne van Eupen, Femke de Smit en Coen Winkelman (werkgroep NVST)

Toelichting tot stand komen van deze therapiedoelen:

Onderzoek (Van Zaalen, 2009 en vele anderen) geeft aan dat in 35 tot 45 procent van de niet-vloeiende sprekers sprake is van broddel-stotteren/broddelcomponenten. Hoe meer broddelcomponenten en hoe minder stotterangst, hoe eerder behandeling van de verbaal-motorische component geïndiceerd is. Onderstaande doelen kunnen ook gebruikt worden bij oudere kinderen.

Hierna worden doelen weergegeven voor zuiver broddelen dan wel stotteren met een grote broddelcomponent. Veel broddeldoelen kunnen ingezet worden bij stotteren en omgekeerd, een strikte scheiding is zelden functioneel.

Einddoelen

- De cliënt spreekt na zes weken intensieve logopedie-stottertherapie overwegend verstaanbaar in 90 procent van de spreeksituaties.
- De cliënt past na drie-vier maanden na de aanvang van logopedie-stottertherapie zelfcorrecties toe in situaties waarin delen van zijn/haar spraak slecht/onverstaanbaar zijn.
- De cliënt beschikt halverwege de behandelperiode van de logopedie-stottertherapie over oefeningen en strategieën om terugval op te vangen.

I Motivatie

- De cliënt weet na één sessie dat zijn/haar slechte verbale communicatieve functioneren wordt veroorzaakt door zijn/haar spraak en spreekperformance (prosodische aspecten).
- De cliënt ervaart na één-twee sessies een interne locus of control.

II Identificatie

- De cliënt hoort na één sessie op een video-/audio-opname van lezen en spontane spraak welke verbaal-motorische aspecten zijn/haar spraak slecht verstaanbaar maken.
- De cliënt hoort na één sessie op een video-/audio-opname van lezen en spontane spraak welke prosodische en dysritmische aspecten zijn/haar spraak slecht 'luisterbaar' maken – taalplanning.
- De cliënt herkent na één sessie welke invloed aandachtsconcentratie heeft op zijn/haar spraakplanning en spraakproductie – Checklist Broddelkenmerken (CBK).

- De cliënt weet na vier sessies hoe hij/zij verschillende reacties van luisteraars interpreteert.
- De cliënt is zich na twee/drie weken bewust van situaties/momenten waarin hij/zij niet/slecht verstaan wordt - BAB Speech Situation Checklist (Brutten) of de vereenvoudigde vorm 'Lijst Spreeksituaties' op www.coutinho.nl/broddelen2.
- De cliënt legt na twee sessies zijn/haar spreekstijl uit aan zijn/haar leefomgeving en licht toe wat er aan verbeterd kan worden.
- De cliënt vraagt na drie sessies specifieke feedback aan zijn/haar directe omgeving.
- De cliënt turft na drie sessies hoe vaak hij/zij 'Wat zeg je?' te horen krijgt.

III Desensitisatiefase (emoties en cognities)

- De cliënt is zich na twee weken bewust van situaties die hij vermijdt uit vrees niet (goed) begrepen te worden (communicatieangst).
- De cliënt ervaart dat adem- en denkpauzes zijn/haar spreekgedrag gunstig kunnen beïnvloeden binnen twee-zes weken na de start van de logopedie-stottertherapie.
- De cliënt ervaart dat een interne locus of control zijn/haar communicatieangst doet afnemen binnen zes-twaalf weken na de start van de logopedie-stottertherapie.

IV Variatie/approximatie

De cliënt kent na één sessie het verschil tussen articulatiesnelheid en spreesnelheid en spreekt meerlettergrepige woorden in een rustig tempo uit (lettergreepuitstempeling op woordniveau).

Evaluatie: *bepaling articulatiesnelheid; SPA*

- De cliënt analyseert na twee of drie sessies tijdens het lezen van teksten zijn/haar articulatiesnelheid en spreesnelheid (audiofeedback of PRAAT).
- De cliënt spreekt na twee of drie sessies 'tongtwisters' op het gewenste spreektempo met goede lettergreepuitstempeling verstaanbaar uit.
- De cliënt spreekt na twee of drie sessies na gerichte oefeningen tijdens een sessie leesteksten op het gewenste spreektempo en met adequate adempauzes verstaanbaar uit.
- De cliënt formuleert na twee of drie sessies na gerichte oefeningen tijdens een sessie korte zinnen op het gewenste spreektempo en spreekt deze verstaanbaar uit, en geeft aan bij welke woorden nog ongewenste versnellingen optreden (feedbacklus).
- De cliënt vertelt na twee of drie sessies een gelezen verhaal op het gewenste spreektempo, met de juiste prosodie en adem/denkpauses verstaanbaar na en corrigeert zichzelf waar nodig.
- De cliënt onderscheidt na twee of drie sessies voordat hij een verhaal gaat vertellen hoofdzaken en bijzaken van elkaar.

- De cliënt biedt spontane spraak binnen de sessie met een goede verhaalopbouw op het gewenste spreektempo, met de juiste prosodie en adem/denk-pauzes, verstaanbaar aan en corrigeert zichzelf waar nodig na twee of drie sessies.
- De cliënt analyseert thuis telefoongesprekken en beoordeelt deze met audio-opnames en/of PRAAT na twee of drie sessies.

Transferfase (*zodra identificatie voldoende is bereikt door de cliënt*)

- De cliënt spreekt tijdens minstens 2 telefoongesprekken per dag op het gewenste spreektempo en met de juiste prosodie verstaanbaar en corrigeert zichzelf zo nodig (na 10-15 sessies vanaf de aanvang van de logopedie-stottertherapie).
- De cliënt spreekt op vooraf hiërarchisch bepaalde spreesituaties op het gewenste spreektempo en met de juiste prosodie verstaanbaar en corrigeert zichzelf zo nodig (na 10-15 sessies vanaf de aanvang van de logopedie-stottertherapie).
- De cliënt houdt een 'dagboek' bij van de spreekresultaten en zelfcorrecties (na 10-15 sessies vanaf de aanvang van de logopedie-stottertherapie).
- De cliënt spreekt af met mensen uit zijn/haar leefomgeving dat zij hem/haar feedback geven bij slechte verstaanbaarheid, 'saaie' spraak (prosodie) of te weinig pragmatiek (na 10-15 sessies vanaf de aanvang van de logopedie-stottertherapie).
- De cliënt evalueert zelf de items van de Checklist Broddelkenmerken (CBK) en checkt dit bij zijn/haar omgeving (na 10-15 sessies vanaf de aanvang van de logopedie-stottertherapie).

V Stabilisatie/maintenance/nazorg

- De cliënt identificeert zijn/haar terugvalmomenten meteen en corrigeert zichzelf binnen zes tot acht maanden na aanvang van de logopedie-stottertherapie.
- De cliënt is zich bewust van de hardnekkigheid van zijn/haar stoornis na twee sessies binnen de logopedie-stottertherapie.
- De cliënt maakt een keuze uit zijn/haar repertoire 'onderhoudsoefeningen' en weet wanneer hij/zij die moet inzetten. De cliënt heeft een toolbox ('gereedschapskist') vervaardigd ter stimulering en bevordering van maintenance en zelfmanagement.
- De cliënt weet wat voor hem/haar de meest optimale strategie is om te dealen met zijn/haar eigen broddelen/broddel-stotteren.
- De cliënt weet wat hij/zij nodig heeft om zich de meest optimale strategie eigen te maken om te dealen met zijn/haar eigen broddelen/broddel-stotteren.
- Aan het einde van de behandeling zijn er afspraken gemaakt met betrekking tot controleafspraken en/of passende nazorg met de cliënt en directe omgeving (na negen maanden logopedie-stottertherapie).

Evaluatie: *diverse tests herhalen, bijlagen in dit boek.*